

AB Değerleri Hala Geçerli mi? Bu Değerler Avrupalı ya da Evrensel mi?

ANDREAS MARAZIS: Herkese Merhaba, ben Andreas Marazis ve “ENC Derinlemesine Podcast”inin sunucusuyum. Bugünün özel podcastı ENC Gelecek Değerler Eğitim Programı: Türkiye’deki Gençlik Liderleri ve Fikir Yapıcılar arasındaki Avrupa hassasiyetinin bir parçası. Program; Fredrich-Naumann Vakfı- Türkiye Ofisi, İsveç Dışişleri Bakanlığı ve İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) tarafından destekleniyor. Aralık 2018’de 1 hafta süren eğitim programı için Brüksel’i ziyaret eden ve fikir alışverişinde bulunan 4 genç uzman, İstanbul, Ankara, Adana ve Eskişehir’deki 4 akademik kurumda genç üniversite öğrencilerinden oluşan büyük bir seyirci kitlesine halka açık konferanslar veriyor ve bu konferanslarda ticaret, çevre, değerler ve medya ile alakalı sorunlara değiniyorlar.

Bugünkü konuşmada değerlerin değişimine ve ayrıca Türkiye’de ve Avrupa Birliği’ndeki değerler sistemine odaklanacağız. Brüksel’deki programımıza katılan ve TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi’nde bugün konferans veren 4 genç liderden biriyle, Ankara merkezli bir kamu politikaları araştırma kuruluşu olan Özgürlük Araştırmaları Derneği Genel Sekreteri Medeni Sungur ile birlikte bugün Ankara’da olduğumu söylemekten mutluluk duyuyorum. Medeni, ENC Ayrıntılı Podcast’e hoşgeldin! Bugün bizimle birlikte olduğun için çok teşekkür ederim.

MEDENİ SUNGUR: Beni ağırladığınız için teşekkür ederim. (Medeni)

AM: Türkiye’de ve Avrupa’da son 20 yılda değerlerin nasıl değiştiğine odaklanarak konuşmamıza başlamak istiyorum. (Andreas)

MS: İlk başta, bu çok karmaşık bir soru ve bu iki toplum kadar ABD, Hindistan gibi diğer toplumlarda da değişimi etki eden birkaç tane dışsal faktör görüyorum. İlk olarak, bence 2007’de iPhone’un piyasaya sunulması –çünkü bu akıllı telefon sahipliğinin dünyada yüz milyon civarında bir rakamdan milyarlarca insana çıkmasını sağlayan bir dönüm noktası ve büyük bir adım- ile sunumumda da nitelediğim gibi Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin küreselleşmesinin kesin bir etkisi var. Peki nasıl? Iphone -ki bana göre aslında çok da özgün olmayan bir yenilik çünkü içindeki teknolojiler daha önce de mevcuttu - ancak daha önceden de var olan birkaç teknoloji birçok insana hitap edecek şekilde, incelikle, bir araya getirdi. En önemlisi bu teknoloji sayesinde, sıradan vatandaşların hayatına giren bilgi akışı belki de

10.000 katına çıktı. IBM tarafından yapılan bir çalışma gösteriyor ki tüm insanlık tarihi boyunca yarattığımız verilerin %90'dan fazlası son 2 yılda yaratıldı. Bu yüzden, bunu bugün toplumumuzun çoğu için gözden kaçan bir faktör olarak görüyorum çünkü sonuçları açısından bunun büyük bir etkisi var. İlk olarak, herkesin günlük hayatında olan bilgi miktarı dediğim gibi daha da katlandı ve bilgi seviyesi, bugünkü kavrama kapasitemizle ilerlemenin pratik olarak imkânsız olduğu bir noktaya geldi. Dünyanın diğer bir köşesinden çok büyük miktarlarda bilgiler almaya başladık ve bu bilgilerle ne yapacağımızı bilmiyorduk. Böylece daha büyük insan topluluklarına hitap eden basitleştirilmiş anlatılar ortaya çıktı çünkü dünyanın karmaşıklığını anlamlandırmaya ihtiyacımız var. Büyük insan kitleleri yaşadığımız dünyanın büyük karmaşasıyla ilk defa bu kadar yoğun olarak yüzleşti. Bu yüzden bu durumun ciddi bir etkisi var. Şimdi de Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki değişen değerler konusuna değineceğim.

MS: Biraz önce belirttiğim küresel olaya ek olarak, Türk toplumu son 20 yıldır önemli bir değişim dinamiği ile karşı karşıya ve toplumunun inanılmaz derecede hareketli ve dinamik bir hale geldi. Şöyle diyebilirim ki Türk toplumu karşılaştığı karmaşık süreçlere ve problemlere karşı tepki olarak diğer şehirlere taşınıyor ki ve da daha da önemlisi köylerden kentlere taşınıyorlar. Şehirleşme 20 yıldır var olan bir şey ve 2008-2018 yılları arasında Türkiye'deki şehirlerde/metropollerde yaşayan nüfus oranı yüzde 64'ten yüzde 84'e yükseldi. 10 yıl içinde bu büyük bir değişim ve küresel trendlerle de uyumlu ancak diğer yandan değerlerimiz, inanç sistemimiz ve yaşama tarzımızı da değiştiriyor. Benzer bir akım, şehirleşmede değil ancak değerlerin değişimiyle alakalı, Avrupa Birliği'nde de yaşanıyor. Bilgi & İletişim Teknolojilerinin küreselleşmesinin etkileri ayrıca göçmen meselesinin etkisini ve popülist mesajların cazibesini artırdı.. Çünkü şu an Avrupa toplumlarının birçoğu abartılı seviyelerde göçmenlerin suça teşebbüs ve cinsel taciz haberlerini izliyorlar. Gerçek hayatta yaşanan olayları tabii ki de önemsiz göstermek için bunları söylemiyorum, bu olaylar günlük hayatta yaşanıyor ancak esasen işleyemediğimiz büyük bir bilgi akışıyla birlikte, bu sayıları ya da tekil olayları büyük aynalarda görme eğilimindeyiz. Popülist mesaj, kitlelere aslında birden fazla şekilde çekici geliyor. En başta bu mesajların kitlelerin, senin ya da benim yaptığım gibi zamanlarının önemli bir kısmını küresel olaylara harcamaya adamayan sıradan vatandaşların, zihinlerine hitap ediyor ki hatta biz bile karşılaştığımız birçok şeyi anlamlandıramıyoruz.

AM: Ya da edindiğimiz bilgiyi özümseyemiyoruz.

MS: Kesinlikle, biz bile bunu başaramıyoruz. Sokaktaki kasapları düşünelim. Onlar, sen ya da benle kıyaslayınca zamanlarının çok küçük bir kısmını küresel olayları anlamakla harcıyorlar. Ya da zamanlarının önemli bir kısmını bu tür olaylara adayan elitler... onlar, artan bir şekilde hepimiz için karmaşık olan dünyanın basitleştirilmiş açıklamasına dikkatlerini veriyorlar. Ayrıca Popülist liderlerin anlatımlarında bulunan nostaljik hassasiyet yani geçmiş güzel günlerin cazibesini bu durumla ilişkilendiriyorum. Çünkü biz çocukken, her şey basitti, dünya da basitti ve dünyayı anlamlandırabilmek için de hiçbir zaman bu kadar miktarda bilgiyi işlemek zorunda değildik. Türk insanları açısından, Osmanlı İmparatorluğu'na olan teveccühü düşünelim –görmekli bir imparatorluk olduğumuz zamanlar vb.- ya da Trump'ın hayalinde sanırım nüfusun şehirlerin dışında bir hayat yaşadıkları ve bununla beraber şehirlerin de mesleklerle beraber gelişmeye başladığı 50'ler ya da 60'ların Amerika'sı vardı. Popülistlerin verdikleri mesaj bu yüzden çok güçlü çünkü mesaj, onların bilişsel süreçlerine yardım ediyor. Son 20 yıl boyunca yapılan Avrupa Parametre (Değişken) Araştırmalarını takip ettim. Karşıma çıkan önemli bir mesele güvenlik ve bu giderek artan oranda Göçmenler ve Avrupa anakarasına göç akışıyla ilişkilendiriliyor.. Ortaya çıkıyor ki Avrupa toplumunun şu anki temel endişelerinden biri, tabii ki farklı seviyelerde - ve soruyu da farklı şekillerde soruyorlar ancak açıkça görebilirsiniz ki insanlar zihinlerinde göç ve güvenlik sorunlarını ilişkilendiriyorlar. 2017'de yapılan Dünya Değerler Araştırması'nın başında bir ifade var. Tabii ki insan gelişimi, demokrasi, insan hakları ve mutlu olma hakkı birçok insan için çok önemli ama ekonomik etkenler, burada Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne değineceğim, güvenlik ya da bununla ilişkili olarak ekonomik refah tehdit altında olduğunda insanlar bu etkenleri gözetme eğilimindedir. Demokrasi insan hakları vs. bu etkenleri bir tarafa bırakıp güvenlik sorununa odaklanıyorlar. Şu anda diyebiliriz ki göç sorununun Avrupa Birliği vatandaşlarının güvenlik algısıyla birçok bağlantısı var ve Türkiye'de, bahsetmemiz gereken birkaç şey var, Türkiye'nin –herhangi bir yerde olduğu gibi- aşırı derecede kutuplaşmış bir toplumu var ve bu yeni bir akım. Türkiye hiçbir zaman yeşil ve canlı bir bahçe (alan) olamadı ama kutuplaşmanın bu seviyesi çok daha yeni bir şey. Aslında komik bir örnek veriyorum, Vedat Milör adında ünlü bir Türk gurmemiz var ve Twitter üzerinden bir anket yaptı. 'Menemen' adlı kahvaltılarda yediğimiz ünlü bir geleneksel Türk yemeğimiz var. Bu, soğandan ve domatesten yapılan bir çeşit omlet. "Menemen soğanlı mı yoksa soğansız mı olmalı?" sorusuyla bir anket başlattı ve ilginç bir şekilde 350 bin kişi bu ankette oy kullandı ve sonuç %51'e %49'du. Bu komik bir örnek ve örneği bu ülkedeki,

menemen olayında bile var olan, kutuplaşma seviyesini göstermek için genellikle kullanıyorum. Bu durumu, göç sorununa ilişkin Avrupa'nın tepkisiyle ilişkilendirebilirim. Kutuplaşma seviyesinin bu kadar yüksek olduğu bir toplumda bile Türk toplumunun %90'dan fazlasının uzlaştığı tek konu Türkiye'deki Suriyelilerin maalesef geri gönderilmesi. Ancak, Avrupa'yla karşılaştırdığımızda Türkiye'de politik tepki farklı. Türkiye'deki göçmen karşıtı pozisyondan faydalanmak için önemli bir girişim yok. Bilakis, Türkiye'deki popülist hassasiyet farklı alanlarda kök salmış durumda. Mesela ülkenin Seküler ve Muhafazakârları arasında şu anda çok yüksek bir seviyede var olan gerilimi kullanmak gibi. Diğer taraftan, küreselleşmenin herhangi bir yerde olduğu gibi Türk toplumu üzerinde de etkisi var. Türk toplumu şu an daha büyük bir orta sınıfa sahip, tüketim alışkanlıkları değişti, hızlı şehirleşme çok fazla yeni değerler getirdi.

AM: Ne gibi mesela?

MS: Örnek olarak, kutuplaşma konuşmalarına rağmen birlikte yaşama eğilimi görüyoruz. Mesela komşularla birlikte yaşama ile ilgili bir soruya - sanırım Konda tarafından sorulmuştu - Türkiye toplumunun kendisinden farklı arka planlardan birisiyle komşu olma isteği az da olsa %5 gibi bir oranda artmış. İkinci olarak, Türkiye'de şu anda büyük bir laikleşme tartışması var. Şunu söyleme eğilimdeyim ki politik gelişmelerden ayrı olarak Türk toplumu, en azından yaşama biçimi bakımından, genel olarak 10 yıl öncesine göre daha laik ve bu toplumun Muhafazakârlar vb. gibi toplumun bütün kesimlerine de uyuyor. Aşırı dindar olarak kendini tanımlayan insanlar %20'ten daha fazla oranda azaldı. Ama bu arada da ılımlı muhafazakârlar artıyor. Toplumdaki ateistlerin oranı da yavaşça artıyor, bu yüzden insanlar dünyevi değerleri, dünyevi olmayan değerlerin yerine geçirme eğilimindedir.

AM: Türk ve Avrupa toplumlarında meydana gelen küreselleşme, göç krizi gibi değişimleri ve bu değişimlerin hem Türkiye hem de Avrupa toplumlarına yaptıkları etkileri temel alarak, bildiğimiz üzere aslında evrensel değerler olan Avrupa Birliği değerlerinin Türkiye'de hala geçerli olduğu fikrine katılır mıydın? Bu değerlerin Türk vatandaşları arasında hala bir cazibesi var mı?

MS: Bu da çok karmaşık bir soru, cevap vermesi karışık. Her gün ne olup bittiğini takip etmek çok da kolay değil çünkü değerlere değindiğiniz zaman bu değerleri Parlamento ya da Konsey gibi kurumlar tarafından yazılan değerler aklımıza geliyor.

Avrupa Birliği değerleri üzerine değişkenler vb. aracılığıyla çok fazla Google'dan araştırma yapıyorum ve Google'a 'AB Değerleri' yazdığımda, gördüğünüz ilk şey sanırım "Bizim değerlerimiz bunlar" dedikleri AB Parlamentosu'nun internet sitesi ya AB'nin internet sitesi oluyor. Sahada neler olduğunu anlayabilmek için Avrupa Değişkenleri (Parametreleri) Araştırmaları ve kamuoyu araştırmalarına bakıyorum ve bu Türkiye için de aynı. Ayrıca senin sorularının arasında bulunduğunu düşündüğüm, iki tarafın da değerlerinin bağdaşması olan yan bir soruyu da cevaplamak istiyorum. Gelecek AB üyeliği için Türk toplumlari vasıtasıyla son 20 yılda yürütölen farklı araştırmalara bakıyorum ve son 20 yılda iniş-çıkışlar var ancak bence bir şey sabit. Türk toplumu, Avrupa Birliği'ni her şeyden önce daha fazla refah ve daha fazla kalkınma için bir çıpa olarak algılıyor. Bir yere kadar da daha demokratik bir toplum dayanağı olarak görüyor. AB sorunlar yaşarken ve gittikçe artan bir küreselleşmeye sahip dünyanın zorluklarına karşılık vermekte zorlanırken bence AB, Türk halkının zihninde dayanak fonksiyonunu kaybediyor olabilir. Ayrıca AB'nin potansiyel bir ortak olmaktan çıkıp dikkatli olmamız gereken bir kurum olabileceğini tasvir e politikacılar şu anda Türkiye'deki -ABD durumunda çok daha kötü olan- bu etkiyi (AB'nin Türk halkı gözünde çıpa fonksiyonunu yitirmesini) şiddetlendirmede önemli rol oynuyor. Diğer tarafta da, Londra'da Brexit öncesi kampanya posterlerimiz vardı ve Geert Wilders de Türklerin nasıl geleceği ve Avrupa toplumunu nasıl mahvedeceği ile ilgili de bir kampanya yapmıştı, böyle bir faktör de var. Avrupa'da da, bence, tarihten ders çıkarmayı seven insanlar olarak, "barış"ın Avrupa'ya içkin bir değer olduğu sonucunu çıkarma hatasını yapmamalıyız, bence bunu yapmak bir hata olurdu. Peki neden? Çünkü tarih gösteriyor ki belirli hiçbir toplum doğası gereği barışa eğilimli değildir. 1945'ten beri gözlemlediğimiz benzeri görülmemiş barış, her şeyden önce yarattığımız kurumlar sayesinde mümkün olmuştur. Bu kurumlar tehdit altında; bu yüzden, barış, demokrasi ve insan hakları gibi değerler sürdürölmeli, savunulmalıdır. Bu sıralar Cicero'nun hitabetin rolü ve demokrasinin düzgün işleyişine etkisi üzerine iç görülerini okuyorum ve bir kez daha hayrete düştüm. Bu yüzden, bu değerleri destekleyen anlatımları/açıklamaları artırmalıyız. Bu değerler bize kendiliğinden verilmedi ve bu yüzden değerler, özellikle diğer anlatımlarla birlikte yeryüzündeki daha basit açıklamalar tarafından bu değerlere meydan okunuyorsa, her zaman sürdürölmeli ve savunulmalıdır. Bu yüzden inanıyorum ki bu değerleri korumak ne pahasına olursa olsun çok önemli. Çünkü 80 yıldır aralıksız devam eden bu barışı kaybetmeye yakınız ve kaybedebiliriz de. Bunun farkında olmalıyız, zaten tarihin bize temel olarak öğrettiği şey de bu.

AM: O zaman esas olarak son 80 yıldır bu kadar çabaladığımız bu değerleri hafife almamalıyız.

MS: Kesinlikle.

AM: Bu noktada, Medeni sana yaptığımız ilginç konuşma ve düşüncelerini bizimle paylaştığın için teşekkür etmek istiyorum. Kesinlikle bizim için düşünecek çok şey var. Bir sonraki ENC Derinlemesine Podcast'inde Türkiye'den genç fikir yapıcılardan biri olan TEMA VAKFI Proje Koordinatörü Doçent Tuğba Ağaçayak ile Türkiye'deki çevresel zorluklara odaklanacağız. Ben Andreas Marazis ve ENC Derinlemesine Podcast'i dinlediniz, teşekkürler.

MS: Teşekkürler.